

Onderzoek in de dagelijkse praktijk van het mbo

In het landelijk debat over de betekenis van onderzoek voor het onderwijs predikt het Nationaal Kennisinstituut Onderwijs het 'evidence informed'- werken. De Onderwijsraad (2026) heeft daar onlangs een genuanceerde visie op gegeven. De kwestie is ook politiek, moet dit wettelijk worden verankerd? HBO-instellingen claimen bovendien het promotierecht. Dat valt verkeerd in de universitaire wereld, want dat is toch hun bevoegdheid? De hele discussie vormt een weerslag van het debat over de betekenis van kennis voor het onderwijs. Wat kennis is, is omstreden. Hoe kan het mbo hiernaar kijken? **MARC VAN DER MEER**

Dit het eerste van twee artikelen over onderzoek doen in het mbo. Dit eerste gaat in op de samenwerking tussen mbo, hbo en universiteit. Het tweede bespreekt het nieuwe kwaliteitskader van de Stichting Practoraten en verschijnt komend najaar.

In de werkagenda voor het mbo (2023-2027) is onderzoek en innovatie als derde hoofdthema opgenomen naast onderwijskwaliteit en de aansluiting tussen school en werkveld. De erkenning van het thema onderzoek en innovatie werd gezien als een doorbraak. De practoraten kregen een meer volwaardige positie en de MBO Raad kon meedoen aan de landelijke Kenniscoalitie, geleid door NWO.

Voor de inbreng van het mbo worden verschillende argumenten gehanteerd op een continuüm van het optimaliseren van de kwaliteit van het onderwijs tot de betekenis die het mbo heeft in het vervolmaken van de innovatieketen in Nederland. Ik kom daar op het eind van deze tekst op terug, omdat het eerste binnen handbereik ligt, maar het laatste nog heel wat impulsen vergt.

Ik vertrek bij een startpunt dat we ook bij de kwaliteitscommissie

van de Stichting Practoraten hanteren: het mbo wil een kwalitatief hoogwaardig beroepsonderwijs voor studenten realiseren en volwaardige arbeidsparticipatie bij bedrijven en instellingen mogelijk maken. Dat is een bekwaamheid die bij het mbo past en de maatschappelijke relevantie bepaalt. De onderwijsinstellingen werken vol overtuiging aan deze thema's en versterken daarmee de levensvatbaarheid en toekomstbestendigheid van het mbo-onderwijs.

De redenering daarbij is dat onderzoekend werken en professionalisering hand in hand gaan en leiden tot onderwijsinnovatie. In het MBO gaat het over meer praktijkgerichte kennis en vaardigheden, en daarmee andere toepassingen dan in het hoger onderwijs. Het gaat er in de kennisketen veeleer om kennis van wo, hbo en mbo op elkaar aan te laten sluiten om kennisbevruchting op allerlei manieren te bevorderen. Het gaat dus niet om toepassing van 'hogere' kennis of kennis uit 'hogere' opleidingsniveaus op het trapveldje van mbo-scholen, maar om wederzijds aanvullende kennislichamen met eigen toepassingscircuits van 'kennis en vaardigheden'.

Ik geef eerst enkele voorbeelden uit recent werk: interieurwerk, de

circulaire houtbouw, de lerarenopleidingen, het groene en blauwe onderwijs en de werking van Centra voor Innovatie. Daarna trek ik enkele conclusies over het productief maken van deze discussie.

VIJF VOORBEELDEN

Voorbeeld 1

In een interieurwinkel werken interieuradviseurs in kleur en stijl. Dat vraagt kennis van materialen, stoffen, maatvoering, zonweringskwaliteiten,

DE BEKWAAMHEID
VAN HET MBO BEPAALT
DE MAATSCHAPPELIJKE
RELEVANTIE

isolatiegehalte voor licht, geluid, kleurencombinaties, klantgerichtheid, en zo meer. Dat is bij uitstek mbo-kennis. Het opmeten en aanbrengen van materialen op locatie vraagt tevens om kennis van constructiemogelijkheden, en dus van de monteur om bovenstaande kennis in samenhang toe te passen. Dat vergt gespecialiseerd vakmanschap. In fabrieken

FOTO: PROFIEFACTUEEL | OPENART

van parket, laminaat, gordijnen et cetera, is specifieke kennis nodig voor ontwikkeling van veilige en duurzame materialen, een goede afstemming van productie, personeelszaken en logistiek, op nationaal en internationaal niveau. Dat is overwegend hbo-kennis. In laboratoria worden nieuwe brandwerende stoffen ontwikkeld: wo-kennis. Nu is het relevant dat de kennis die de interieuradviseur of monteur nodig heeft, goed is afgestemd op de directe werkomgeving. Daarnaast is het bevorderlijk dat zijn of haar praktijkkennis input kan vormen voor de ontwikkeling van nieuwe duurzame en veilige materialen: de kennis- en innovatieketen loopt heen en weer van klant tot producent en onderzoek.

Voorbeeld 2

Een ander voorbeeld is de circulaire houtbouw. Bij mbo-bouwopleidingen is kennis nodig van constructie, materialen, duurzaamheid, efficiëntie, milieueisen, elektra, riolering, et cetera. In hbo-bouwopleidingen worden constructies getekend en berekend. In wo-bouwopleidingen worden nieuwe materialen en constructies onderzocht voor meer efficiëntie en duurzaamheid. Uit de opleidingen van het Ribo van ROC van Twente

blijkt dat de mbo-kennis in de emissieloze houtbouw het hoger onderwijs op veel punten vooruit is. Zij maken zwaluwstaarten in de houtbouw waarvan het draagvermogen door het hbo en wo wordt berekend. Het vervaardigen van houtconstructie is ook waardevolle input voor het vmbo (hoe maak je bijvoorbeeld met behulp van de 3-4-5-steek rechte hoeken van 90 graden?) Inmiddels hebben Saxion Hogeschool, drie Technische Universiteiten en diverse internationale bedrijven zich bij het Ribo aangesloten, in plaats van andersom. De docenten beheersen een ambacht dat men niet bezit op het hbo en wo.

Maar als ik met innovatieve bouwbedrijven spreek, moet ik optekenen dat ze de vernieuwing in het leerplan van het mbo missen en vragen ze zich af waarom er niet meer eenvoudig geëxperimenteerd wordt. Ik vond een proefopstelling van isolatiemateriaal dat aan een warmtelamp wordt blootgesteld. De opstelling trof ik als klein experiment aan in een bedrijfskantine van een vooraanstaand circulair houtbedrijf. Welk materiaal (glasvezel, hout en cellulose) houdt de warmte het beste vast? Deze opstelling kan iedere mbo-opleiding zo namaken. Dát is de dagelijkse praktijk bekijken, doordenken en toepassen. De resultaten kunnen vervolgens zo in het leerplan worden verwerkt.

Voorbeeld 3

Bij de lerarenopleidingen heb ik onlangs studie gemaakt van mbo-studenten (aankomend onderwijs-assistenten) en hbo-studenten (aankomende leraren). Bij een van de leidende pabo's in Nederland is de focus in het onderzoekend vermogen verlegd naar het onderzoekend vermogen (kijken, doordenken en toepassen) mét de leerlingen in de

klas. 'Dus niet jij als onderzoeker, maar jij als docent gaat met de leerlingen in de klas iedere dag op een onderzoekende wijze aan de slag' (Schoenmakers e.a. 2023).

Voorbeeld 4

Yuverta is een fusieorganisatie van Citaverde, Helicon en Wellant. Het doel van Yuverta is gericht op het aanbieden van hoogwaardig groen en blauw beroepsonderwijs ten bate van een duurzame wereld. Om dit doel te realiseren moeten nieuwe uitwisselingen tussen de school en de samenleving tot stand komen. Bij Yuverta denkt het CvB vanaf 2032 terug naar nu (Van Bragt e.a., 2023).

MET DE PRACTORATEN GENEREERT HET MBO SPECIFIEKE PRAKTIJKKENNIS

Een voorbeeld is het gebruik van water (blauw onderwijs) in de stad (groen onderwijs). Daarom wordt in het curriculum veel aandacht besteed aan welke vormen van watergebruik er zijn, hoe die tot recycling en hergebruik kunnen leiden, en daarmee voor burgers tot een ander gebruik van water. De kwaliteit van het water is grondstof voor de kwaliteit van het groenbeheer in de stad. Dergelijke noties worden dankzij het onderzoek met burgers, bedrijven en lokale overheden in hotspots, *learning communities* en practoraten vertaald in het onderwijs.

Voorbeeld 5

Recent hebben we een analyse gemaakt van de Centres of Excellence in Moldavië. Zij hebben een interessante sectorale verantwoordelijkheid, »

KWALITEITSKADER VAN PRACTORATEN

Kwaliteitskenmerk	Indicator
1. Kwaliteit van onderzoek Creatievermogen	1.1 Een goed doordacht onderzoeksplan 1.2 Werken stap voor stap, van idee tot resultaat 1.3 Onderzoek is zorgvuldig en betrouwbaar
2. Een professionele gemeenschap Reflectievermogen	2.1 Kwaliteit van uitvoering 2.2 Professionele ontwikkeling 2.3 Inbedding in de ambities van de schoolorganisatie
3. Kennisgebruik en doorwerking Documentatievermogen	3.1 Kennisopbouw rond een duidelijk thema 3.2 Opbrengsten te gebruiken in het onderwijs 3.3 Opbrengsten vertaald naar het werkveld
4. Verbetering, vernieuwing en innovatie Innovatievermogen	4.1 Signalering van patronen van verbetering 4.2 Fundering van vernieuwing 4.3 Doorbraken realiseren

die ontbreekt in Nederland. Zij zijn namelijk verantwoordelijk voor het ontwikkelen van een hele sector op hun domein: leerplan, leven lang ontwikkelen, validering van leerprocessen, et cetera. Deze kennis moet landelijk worden gedeeld met

DE VRAAG 'WAT IS KENNIS?' KRIJGT IN HET MBO EEN GEHEEL EIGEN ANTWOORD

andere onderwijsinstellingen in een bepaald opleidingsdomein (agrofood, bouw, electro, et cetera).

SAMENVATTING

Al deze voorbeelden laten een drieslag zien waarbij men actief aan het werk is: men neemt een onderzoekende houding aan, professionaliseert zich en vernieuwt het leerplan (pedagogiek, didactiek, digitalisering). Tevens wordt samengewerkt met anderen. Horizontaal: het mbo met het werkveld, en verticaal: het mbo met het hbo en de universiteiten. De toepassingsmogelijkheden zijn in principe onbegrensd.

Het mbo kan dan ook expliciete

toezeggingen doen aan de buitenwereld: wat mag die buitenwereld van het mbo verwachten op het terrein van onderzoek en innovatie? De bedoeling is behalve beter onderwijs te realiseren, in de keten vertrouwen te kweken: het thema onderzoek en innovatie geeft aan dat de mbo-instellingen door een verstandige inzet van mensen en middelen op het terrein van onderzoek en innovatie hun verantwoordelijkheid serieus nemen en zich inzetten voor studenten en bedrijven. Het gebruikersonderzoek helpt het mbo om zich te positioneren en te onderscheiden van andere organisaties, denk aan het hbo, de universiteiten en particuliere bureaus.

Bij onderzoek en innovatie in het mbo is het wel nodig de resultaten te documenteren en in het openbaar te evalueren. In de meeste gevallen zal onderzoek doen en innoveren een teaminspanning zijn, er wordt dus zorgvuldig samengewerkt, de resultaten worden onderling gedeeld en de feedback op de verkregen inzichten is constructief. De resultaten worden niet noodzakelijk vastgelegd in wetenschappelijke artikelen of patenten. Dat is wel bij uitstek de opdracht voor degenen die de kennisbasis onderhouden: lees het hoger onderwijs. De mbo-expertise keert

vooral terug in beroepsproducten, prototypen, leer materiaal, curricula en onderwijsproducten. Kernmerken van deze beroepsproducten: ze zijn reproduceerbaar, transparant en toepasbaar.

Het mbo hoeft dus allerm minst genoeg te nemen met de rol van toepassing van kennis vanuit 'hogere' kennisdomeinen (dat zou 'omhoog bedelen' zijn) en onvoldoende recht doen aan de 'eigen' kennisontwikkeling van en door het mbo, die kansrijk is en de moeite waard is om te ontwikkelen.

Het gaat juist om een samenhang ontwikkelen van verschillende soorten kennis, die complementair en wederzijds bevruchtend is. Praktijkkennis, ervaringskennis en theoretische kennis zijn alle drie van belang. Het is dan ook reductionistisch om het mbo weg te zetten als praktisch georiënteerd, er is ook praktijktheorie nodig in de techniek of de zorg. Het ambacht is allerm minst alleen praktisch, het gaat ook om de positie in de productieketen en het opdrachten verkrijgen en continuïteit in de bedrijfsvoering. Lees Sennett (2011, p.106) er maar op na die het werk van vakmensen een icoon van de Verlichting noemt, door de manuele bezigheden op gelijke voet te stellen met mentale arbeid.

Meer algemeen is er voor de uitdagingen van mbo-scholen (kwaliteit van onderwijs, studentenwelzijn, verbinding met het werkveld) doorgaans niet één simpele oplossing, maar altijd een combinatie van oorzaken, causale processen en condities. Zoals de onlangs overleden emeritus-lector Christis (2018) benadrukte vanuit een sociotechnische benadering kunnen interventies slechts begrepen worden binnen hun specifieke organisatorische context.

HET MBO IS EEN VOLWAARDIGE SPELER IN HET KENNISDEBAT

Er bestaan geen bewezen effectieve methodes, deze zijn altijd contextueel en multicausaal. Dat maakt ook relevant wat de Onderwijsraad benadrukt over het gebruik van evidentie in het werk. Het draait doorgaans in het beroepsonderwijs niet alleen om 'wat bewezen werkt', maar ook om de professionele oordeelsvorming van docenten, de normatieve keuzes (wat vinden we belangrijk?) en de brede vorming (burgerschap, vakmanschap).

Het pleidooi voor 'evidence-informed' werken is dus waardevol, zeker als er tijdseries met gegevens beschikbaar zijn, maar veel evidentie komt uit contexten (vaak internationaal, theoretisch, of hoger onderwijs) die niet één-op-één passen bij mbo-praktijken. In het mbo is kennis vaak contextgebonden en handelingsgericht: wat werkt in een werkplaats, stage of leerbedrijf is niet altijd te vangen in generieke 'evidentie'. Voor het mbo betekent dit: evidentie is nuttig, maar moet altijd worden vertaald naar de complexe

beroepspraktijk. Zoals Dylan Wiliam stelde: 'Everything works somewhere; nothing works everywhere.' Ook wijlen Jeroen van Merriënboer benadrukte in zijn afscheidsrede de contextafhankelijkheid van onderwijsinterventies. In het mbo is kennis vaak contextgebonden en handelingsgericht: wat werkt in een werkplaats, stage of leerbedrijf is niet altijd te vangen in generieke 'evidentie'. Voor het mbo betekent dit: evidentie is nuttig, maar moet altijd worden vertaald naar de beroepspraktijk.

De discussie over promotierecht voor hogescholen raakt aan een dieper punt: wie mag kennis produceren en legitimeren? Universiteiten zien zichzelf als hoeders van wetenschappelijke kennis. Hbo-instellingen benadrukken de betekenis van het praktijkgericht onderzoek in lectoraten en het experiment van de *Professional Doctorate*. Voor het mbo ligt hier een kans door zich sterker te profileren aangezien mbo-instellingen met de practoraten praktijkkennis genereren, waarbij de samenwerking met bedrijven een unieke kennisbron is. Mijn advies zou zijn: stel maar eens drie tot vijf hoogleraren aan die gedurende tien jaar dit thema op de universiteit uitwerken.

TENSLOTTE

De kernvraag 'wat is kennis?' krijgt in het mbo een ander antwoord dan in academische contexten. Het gaat niet alleen om theoretisch weten (wat?), maar ook om kunnen handelen (hoe?) en situationeel oordelen (waarom?). Dat is relevant in de beroepspraktijk. Het mbo hoeft zich niet te voegen naar een puur academisch kennisbegrip. Het kan juist een eigen, robuuste visie op kennis ontwikkelen, waarin praktijkkennis, ervaring en evidentie samenkomen. Daarmee is het geen 'afnemer' of

Literatuur

- > Bragt, C. van, M. van der Meer & O.H. Noteboom (2023). 'Groen en blauw onderwijs in learning communities. De ontwikkeling van Yuverta bezien vanuit het FutureWork4ALL-model'. In: M.Hoefeijzers en M.Vermeulen (eds), *Elfvoudig mbo: over de doorontwikkeling van het mbo*. Open Press TiU.
- > Christis, J. (2018), *Methodologie van praktijkgericht onderzoek*, Groningen Hanzehogeschool.
- > MBO Raad (2025). *Innovatie & onderzoek: in, met en door het mbo*, Woerden.
- > Meer, van der, M., S.Taurelli & S.Karagiannis (2026). *Resilience in human capital development systems -The centres of excellence in VET in Moldova and Serbia during and after the Covid-19 crisis*. In: M. Teräs, J. Kontio, L. Moreno Herrera, & P. Gougoulakis (Eds.), *Supporting youth in vocational education: Transitions, inclusion and resilience*. 265–287. Palgrave Macmillan.
- > Merriënboer, J. van (2023). *Learning in simulated and real environments*. Maastricht University.
- > Onderwijsraad (2026). *Leren van onderzoek*. Den Haag.
- > Schoenmakers, L., J.Hillen & F.Coenders (2023). *Toolbox Praktijkonderzoek Werkvormen voor praktijkonderzoek mét kinderen!* Van Gorcum.
- > Sennett, R. (2011). *De ambachtsman*. Meulenhof.

'toepasser' van kennis, maar een volwaardige speler in de kenniscoalitie van het onderwijs. ■

DE AUTEUR IS ONAFHANKELIJK ONDERZOEKER, VOORZITTER KWALITEITSCOMMISSIE STICHTING PRACTORATEN. DIT ARTIKEL IS GESCHREVEN OP PERSOONLIJKE TITEL.